

MAANDBERIGTEN,

VOORGELEZEN

IN DE

MAANDELIJKSCHE BEDESTONDEN

VAN HET

Nederlandsche Zendelinggenootschap,

betrekkelijk de uitbreiding van het CHRISTENDOM, bijzonder onder de

HEIDENEN.

VOOR HET JAAR 1875.

(77ste Jaargang.)

TE ROTTERDAM, BIJ

M. WYT & ZONEN,

Drukkers van het Nederlandsche Zendelinggenootschap.

Gedrukt voor rekening van het Genootschap.

MAANDBERIGT

VAN HET

Nederlandsche Zendinggenootschap.

INHOUD.

HOOFDARTIKEL: *Savoe*. — VERSCHIEDENHEDEN: *Uit het jaarverslag van Br. WILKEN. — De mazen op de Fidji-eilanden. — Hoe behoort de zending in onbeschaafde landen te werken?* — AANWIJZINGEN EN HERINNERINGEN: *Geschenken voor Boekerij en Museum, ingekomen sedert Maart 1874. — De Algemeene vergadering van ons Genootschap. — Vliegende blaadjes. — Lijst van Giften en Legaten.*

Savoe.

Reeds meer dan eens hebben wij, in den laatsten tijd, de aandacht der lezers van het Maandberigt op het eiland Savoe gevestigd. Het stond op de kaart der Nederlandsche bezittingen in O. I. aangeteekend, maar wie sprak er ooit van dat kleine en onvruchtbare eiland? Slechts weinigen die wisten waar het lag, ja, die den naam van Savoe ooit hadden gehoord. Eerst sedert enkele jaren werd het door Br. DONSLAAR ter sprake gebracht, die het, kort na het heerschen der vreeselijke pokken-epidemie, bezocht. Van dien tijd af heeft het belangstelling gewekt; niet bij het gouvernement, maar bij de vrienden der zending; niet uit hoofde van koffijteelt of suikerproductie, maar omdat daar onverwachts eene deur is geopend voor het Evangelie, waar het kan ingaan met al den tijdelijken en geestelijken zegen, dien het overal brengt waar het toegang vindt. Ook ditmaal wijzen wij den lezer op Savoe. Niet omdat wij het zendingwerk dáár van meer belang achten dan elders, — want wáár ook het Evangelie wordt verkondigd en aangenomen, wekt het onze levendigste sympathie, en danken wij God voor elke overwinning, die het behaalt, — maar omdat Savoe een nieuw arbeidsveld is. Terwijl elders de boom, uit het mosterdzaadje gewassen, rustig voortgroeit, wordt de zaad-

korrel hier nog pas in de aarde gelegd. En of de levenskiem, die er in ligt, tot ontwikkeling zal komen, is eene vraag, die elders - bijv. in de *Minahassa* en te *Môdjó-Warnó*, - niet meer behoeft beantwoord te worden, maar die hier nog belangstellend wordt gedaan. Uit den aard der zaak hebben dan ook de berigten, die van den weinig bekenden en pas ontgonnen akker tot ons komen, een' stempel van nieuwhed en frischheid, die natuurlijk niet altijd kan gevonden worden, waar de zaken een' geregelden gang hebben verkregen, en ons mededeelingen uit lang gevestigde en welbekende werkkringen worden gedaan.

In Maart l. l. ontvingen wij een' brief van Br. *TEFFER*, waaruit wij een en ander overnemen.

De Savoe-eilanden zijn drie in getal, waarvan het eigenlijk gezegde Savoe het grootste en belangrijkste is, hoewel het geen grooter oppervlakte heeft, dan ongeveer de helft van de provincie Friesland. Van de beide andere eilanden, Randjoewa en Dana, is het laatste geheel onbewoond; slechts worden daar talrijke kudden geiten gevonden, waarschijnlijk door vroegere bewoners achtergelaten. Met groote moeite en na menigvuldige nasporingen is het Br. *TEFFER* gelukt, de geschiedenis der bevolking van Savoe op te maken, althans in groote omtrekken, over een tijdperk van ongeveer 7 eeuwen. Zulk een geschiedenis was tot dusverre nooit gegeven, en onze Br. heeft zich dan ook hier, op het gebied van land- en volkenkunde zeer verdienstelijk gemaakt.

De tegenwoordige bevolking van Savoe is oorspronkelijk van Randjoewa afkomstig. „Wij zijn kinderen van Kieka en wij komen van Randjoewa,” zoo luidt de eenstemmige verklaring van alle ouden van dagen onder de Savoenezen. Kieka was de naam van den vorst, die op Randjoewa regeerde. Een zijner afstammelingen in het zevende geslacht stak, - vermoedelijk ten gevolge van familietwisten - met zijne vrouw naar Savoe over, waar zij door de toenmalige bewoners gastvrij en vriendelijk werden opgenomen. De nakomelingen van dit paar breidden zich zeer sterk uit, maar bleven toch eene af-

zonderlijke familie vormen, door dat zij alleen onder hunne naaste verwanten huwelijken aangingen en zich volstrekt niet met de oorspronkelijke bevolking vermengden; maar ook niet in het bezit kwamen van gronden en tuinen, die allen aan deze laatste in eigendom toebehoorden. Eindelijk was dit geslacht zoo talrijk geworden, dat het plan werd gevormd om zich van het geheele eiland meester te maken. Wij gaan de valscheden en listen voorbij, die werden aangewend om verdeeldheid te zaaijen onder de anders zoo rustige bewoners. De slotsom was: dat de eene stam vóór, de andere na, werd overwonnen en uitgemoord, tot dat zelfs de laatste van de oorspronkelijke bewoners gedood, of als handelsartikel verkocht, en van het eiland verdwenen was. Nu bestond dus de geheele bevolking uit ééne familie, aan wier hoofd MOTALOI stond, de voornaamste bewerker dier gruwelen, die over Savoe hadden gewoed. De verdeeling van den buit, die nu volgde, gaf echter aanleiding tot ontevredenheid en naijver tusschen de verschillende stammen van het geslacht, en hieruit ontstonden onophoudelijke oorlogen en veeten, die hebben voortgeduurd tot in het jaar 1872.

Onder deze bevolking arbeidt Br. TEFFER. Wij willen hem zelve hooren. Over den oorlog op Soemba, door den broeder van een der Radja's op Savoe een „knoeiboel” genoemd „die het licht niet mag zien”, is reeds een en ander ter kennisse der lezers gebragt. Daar schijnt over dezen krijg een geheimzinnige sluijer uitgespreid te zijn, die het moeilijk maakt tot diens eigenlijke oorzaak en toedragt door te dringen. Hoe het zij, voor onzen broeder en voor de jonge gemeente op Savoe bragt hij velerlei beproeving en zorg.

„Deze duistere oorlog” — zoo schrijft TEFFER, — „sneed ons reeds een half jaar van de gemeenschap met *Koepang* af, zoodat wij letterlijk aan alle benoodigdheden behoefte hebben. Komt er nu nog eene kruisprauw in deze maand, ja, dan ontvangen wij welligt een en ander, maar mogelijk ook niet. Want wij weten te goed, dat de bestemming van gouvernements-kruisprauwen niet is om goederen voor een zendeling

meê te nemen. Thans houd ik mij onledig met het inwinnen van belangrijke berigten betreffende godsdienstige denkbeelden en plegtigheden met offerdienst verbonden, en die de beweegkracht uitmaken van de Savoenezen. Maar ook op dit terrein valt het niet ligt, een juist geheel te geven. Later hoop ik hiervan een en ander meê te deelen.

„Gedurende den oorlog was het alle avonden bedestond; want niemand bijna was achtergebleven, behalve vrouwen en kinderen. Nu zijn de Savoe vrouwen wel niet voor een klein gerucht vervaard, — ook de kinderen niet, — maar oorlog op Soemba! dat maakte haar eenigzins onrustig. Wij hebben stof tot dankzegging. De jeugdige christenen houden zich goed. De opkomst in de catechisatie en des zondags staat zeer goed de proef door; zij is groot voor zulke kleine gemeenten. Ook de posthouder — gouvernementsvertegenwoordiger — komt geregeld, zoo mogelijk, met zijn gezin ter kerk. Met één woord: wij vinden in den goeden gang van het zendingwerk vergoeding voor veel ontbering en bezwaar. Men versta mij wel. Ik gewaag niet, en heb nergens gewag gemaakt van wonderdadige bekeeringen; ook stel ik de pas gedoopten niet tot voorbeeld voor Europesche christenen. Ik vergelijk ze bij pasgeboren kinderen, welke de moeder liefheeft en van wie zij eerst later de blijken van wederliefde verwacht. Is nu het oorlogsrumoer voorbij, en komen de gemoederen weêr tot bedaren, dan, hoop ik, zal er weêr menigeen worden toegebracht. Hoofd en hart waren nu reeds, bij groot en klein, meer dan een half jaar met den oorlog op Soemba vervuld, en toch ging het zendingwerk naar wensch. Te Liooi treden er van tijd tot tijd nog toe, en zoo lang het goed gaat in de gemeente, schikken wij ons gaarne in het ongerief, verbonden aan eene plaats, geheel afhankelijk van eene gouvernementspraauw.

„Wat nu de gemeente betreft, houde men in het oog, dat zelfs de Radja's, die eerst onlangs zijn gedoopt, van nature oude boomen zijn, die, hoe ook geneigd het christendom te beleven, niet ligt worden omgebogen. Dit zeggen, dit ge-

voelen zij zelve, en 't is mij liever dat ze zóó spreken, dan dat ze hoog opgeven van hunne christelijke gezindheid. Hunne geschiedenis doet ons zien, welke bezwaren de ongelukkige Savoenezen zullen hebben te overwinnen. De Radja's zelve voelden zich geheel te huis in hun' toestand en trokken van het volk wat zij konden. Tot op hun toetreden tot het christendom waren zij even weinig geneigd om te werken als de bevolking; ook in hunne gebreken zijn zij echte kinderen van hun voorgeslacht. 't Is eene oude kwaal, waaraan de Savoenezen reeds eeuwen lang hebben geleden, en er worden ten minste enkele jaren vereischt, eer zij zoo vroom, zoo werkzaam en waarheidlievend zullen zijn, als de gemeente des Heeren dit met eenig regt zal mogen vragen. God heeft met Europa immers wel geduld gehad, — Hij zal het ook hebben met Savoe. De vrouw vergeet het lijden, na de geboorte van haar kind; de Gemeente vergeet alle lijden, op het hooren van goede tijding uit de heidenwereld. En die goede tijding kan geene andere zijn, dan dat het Godsrijk zich heeft uitgebreid; dat er heidenen gevonden worden, die met een vreeselijk verleden wenschen te breken, en verklaren te willen beproeven, wat ze nu als volgelingen van Jezus vermogen. Bij dergelijke beschouwing wordt men het minst teleurgesteld, en heeft men het minst van afval te gewagen. Niets natuurlijker, dan dat bij het aanleggen van een nieuw plantsoen, sommige planten, die aanvankelijk hoop gaven, later blijken toch geen wortel te hebben geschoten, en dan gaan verdorren. De ervaren hovenier rekent er op en laat er zich niet door ontmoedigen, terwijl hij den bezoeker meermalen toch ook een verrassend schoon bloempje kan aanbieden. Zóó is 't met Savoe. Zulke bloempjes zijn: de trouwe opkomst in de kerk en de geneigdheid om te hooren; den hemelschen Vader zij daarvoor dank! Hem zij de verdere gang van 't werk toevertrouwd!

«Gebreuk is er eigenlijk op Savoe nooit, omdat men steeds aan niets gewoon was. Wenscht men iets, dat men niet heeft, men gaat het eenvoudig wegnemen, waar men

denkt het te kunnen vinden. De honger zal den Savoenees geen verzoeking worden tot afval van het aanvankelijk omhelsd christendom. „Dit jaar is er weinig stroop,” zeide eene Savoeneesche tot mijne vrouw. „Dat is treurig genoeg” — hernam deze, — „wat moet gij dan eten?” — „Ei loko,” — rivierwater, — was het eenvoudig antwoord. Bekommer u niet over de armoê der Savoenezen. Zij zijn met niets even vroolijk als met veel. Savoe is een land waar niemand arm is, omdat er niemand rijk is. De Radja van LIAAT bijv. leeft van hetzelfde, als de kleine jongen, die op zijne schapen past. Enkele Radja's zeggen, dat zij alle dagen rijst eten. Of 't waar is? Van vele zoogenaamde kleine vorsten (Radja moeda) vernam ik, dat zij om de drie, soms om de vijf dagen rijst eten; en zoo valt het ligt te begrijpen, dat er gevonden worden, die nimmer vaste spijsen gebruiken.”

Onwillekeurig komt hier bij den lezer de vraag op: wat dan de voeding der Savoenezen uitmaakt? Br. TEPPER stelt ons in staat, die vraag te beantwoorden. „Is het waar” — zegt hij — „wat sommigen beweren, dat de mensch, die de minste behoeften heeft, de gelukkigste is, dan zijn de Savoenezen ontegenzeggelijk de gelukkigste menschen op den ganschen aardbodem. Immers, geen volk is er tot hiertoe gevonden, dat zoo weinig behoeften heeft. Slechts eene kleine hoeveelheid sap van den lontar-palm (*Borassus flabelliformis*), in den vorm van dik suikerwater, of van één' eetlepel vol stroop, is voldoende voor zijn voedsel voor een' geheelen dag, ja soms voeden zij zich dagen lang enkel met drinkwater, en zij zijn er even vroolijk om. Mogen sommigen zich nu en dan op een weinig rijst of aardvruchten vergasten, het hoofdbestanddeel van hun voedsel blijft werkelijk het sap van den lontar-palm, dat wei-achtig van kleur en niet onaangenaam zoet van smaak is. Alleen deze palmsoort wordt op dit, anders boomlooze eiland aangetroffen, en plant er zich van zelf onafgebroken voort; voorziet in al de behoeften van den tegenwoordigen Savoenees, en is hierdoor inderdaad de levensboom op het kleine eiland voor mensch en vee;

want ook varkens en honden worden dag aan dag gevoed enkel met het sap, dat een groote hoeveelheid suikerdeelen (plantenslijm) bevat, en vandaar zoo voedend is, en door kookten ligt tot stroop verdikt wordt. Ook tot andere doeleinden wordt de lontarpalm gebruikt. De stam levert de stijlen voor de eenvoudige woningen. Het waaijervormig blad is de gewone bedekking der huizen, en weêrstaat regen en zonneschijn veel beter en is duurzamer, dan de overal elders gebruikte a tap (dakbedekking van andere palmbladeren). Ook voor hoofdbedekking, voor zonne- en regenscherm bewijst het goede dienst. De jonge vrucht is eene lekkernij voor menschen en vee, zelfs paarden en karbouwen zoeken die. Slaapmat en hoofdpeluw, paardentuig, mandjes en doosjes worden uit de bladervezelen vervaardigd; allerlei huisraad uit het hout gesneden; met één woord: al wat de Savoenees tot zijn levensonderhoud behoeft, trekt hij uit dien wonderboom, die een onmisbaren zegen is voor zijn eiland, overigens aan natuurschatten zoo arm."

"Wat de Nortonpomp betreft, waarover Bestuurders mij geschreven hebben" - zegt onze broeder verder - "die lacht ons zeer aan. Drinkwater! frisch drinkwater! hoe heerlijk zou dat zijn! De enkele hoop er op doet mij reeds waterlanden. Meermalen droom ik 's nachts van frisch stroomend water; dan zet ik mij in de nabijheid daarvan neêr, en drink uit het holle van de hand. Heerlijk is dat droomen, - min aangenaam het ontwaken; - maar men gewent aan alles. Op Timoe, het oostelijk deel van Savoe, is goed water, op Seba, het westelijk deel, niet. Vandaar welligt op de laatste plaats zooveel koortsen, waarbij de quinine goede diensten bewijst. Vooral de christenen maken hiervan gebruik. Zij blijven zoo gaarne nog wat op aarde, al is 't hier overigens niet zoo heel begeerlijk. Maar ze hebben vrede met Savoe; en nu zij een Zondag kennen en vieren, en nu ze tusschenbeiden een kop thee en eene versnapering van rijstgebak krijgen, ja soms ter maaltijd worden genoodigd bij hun' pandita, nu beginnen zij te denken, dat Savoe nummer één is. Wij mogen niet hard oordeelen over die armen, die zelve belijden:

„wij deugen tot niets,” maar die ook onder den drang der omstandigheden werden, wat zij zijn. Zij beginnen toch ook naar iets beters te vragen. Daar zijn er, die zich moede gevoelen van hun' vorigen wandel. Daar zijn er ook, die tranen van berouw kennen, en op wier eenmaal onrustig gelaat vrede en kalnte is neêrge daald. Geduld maar! en ook op Savoe komt met Gods hulp alles te regt. Hunne jaren lange kennismaking met de Compagnie (de Regeering) bragt hun niets; wij vertrouwen dat hunne kennismaking met de gemeente van CHRISTUS hun van beter dingen zal spreken.

„Nog een goed berigt. Er zijn vier kerken in aanbouw. Waren het vier missigits (moskeën, Mohammedaansche bedehuizen) op het rijke Java, de steun zou niet ontbreken; maar vier kerken op het arme Savoe! 't is eene zaak om niet genoemd te worden. Wij zijn aan onze eigen krachten overgelaten, en zullen doen wat wij vermogen; ik vertrouw dat God het niet aan hulp zal laten ontbreken. Die kerkbouw zal den ijver der Savoenezen welligt prikkelen. En zijn dan eenmaal hunne bedehuizen klaar, dan kunnen zij het der wereld zeggen: „geen regeeringsdwang, maar alleen de Heer Jezus, die eigen bloed ten beste had voor de menschheid, heeft onze werkspiere n in beweging kunnen brengen, zonder geweld, zonder vernedering van den Savoenees.” De christenen hebben onderling besloten ijverig te zijn, en elkaar bij het werk te helpen en den lust tot stelen te weêrstaan.

„Ik wenschte wel, dat de lofredenaars op het lieve, eenvoudige, onschuldige heidendom eens een jaar lang op Savoe of op Soemba wilden toeven. Mij dunkt zij zouden vrij wel ontnuchterd huiswaarts keeren, ja blozen over hunne vijandschap tegen den gekruisigden CHRISTUS, die alleen het in zijne hand heeft, om van heidensche volken andere menschen te maken! Maar neen, men behoeft niet eens onder heidenen te toeven, om ontnuchterd te worden; men wordt dit reeds onder de zoo hoog geprezen mohammedanen en chinezen. Nu de Savoenezen het christendom leeren kennen, schamen zij zich diep over 't geen zij eenmaal waren, en die er eenigszins

over nadenkt, spreekt over 't verleden liefst niet meer; en, als of dit niet genoeg ware, zeggen zij meermalen: „gij moet niet te veel van ons wachten.”

Tot zoover Br. TEFFER. Hij hangt geen opgesierd tafereel van zijn' werkkring op, maar toch leeft en werkt hij in goede hoop. Hij wacht veel van het Evangelie voor Savoe, en twijfelt niet, of het daar ingang zal vinden in de harten; maar met wijsheid wacht hij in den zaaitijd nog niet de vrucht. Later zullen wij wellicht bij vernieuwing gelegenheid vinden op dat belangwekkend eiland onze aandacht te vestigen. God sterke onzen Broeder, die daar werkt onder menigerlei ontbering en moeite, en houde zijn moed wakker, en beziele hem met den geest van wijsheid en liefde en kracht, - en geve wasdom aan het goede zaad door hem gestrooid.

VERSCHEIDENHEDEN.

Uit het jaarverslag van Br. Wilken.

Het jaar 1874 begon ik, wat mijne werkzaamheden betreft, vol hoop. Die hoop is niet teleurgesteld. Dankzeggende kon Br. LOUWERIER voor mij, dat zoo rijk gezegend jaar met eene treffende rede sluiten. De opkomst in onderwijs en kerk liet weinig of niet te wenschen over. De gemeenten werden geregeld bediend. Door mij, den hulpzending, de kweekelingen en de meesters werd elken zondag in iedere gemeente twee maal dienst gedaan, zoo door prediken als door onderwijs. Des avonds was in den loop der week te *Tomohon* drie en in de meeste buitengemeenten twee maal onderwijs. De biduren werden in de verschillende gemeenten geregeld gehouden, en vrij wel bezocht. Doop en avondmaal werden getrouw bediend. In alles zij dank den Heer der gemeente.

Gedurende het afgelopen jaar werden in mijne gemeenten ouderlingen en diakenen aangesteld. Reeds vóór eenige jaren zou ik tot dien maatregel zijn overgegaan, maar toen moest ik daarvan afzien, omdat de keus der gemeenteleden op geheel ongeschikte personen viel. Ditmaal sprak ik eenigen tijd te voren over Hand. 6: 3, en kwam herhaaldelijk op het onderwerp terug. Ook mijne helpers lichtten de gemeente voor, en zoo had de keuze dan plaats door het indienen van stembriefjes, des zondags